

Krzysztof Karsznicki

Przestępstwa popełniane z pobudek rasistowskich lub ksenofobicznych

Streszczenie

Artykuł opisuje polskie regulacje prawne oraz regulacje prawa międzynarodowego odnoszące się do przestępstw popełnianych z pobudek rasistowskich i ksenofobicznych, określanych przez OBWE jako „hate crimes”. Opracowanie zawiera również opis skali tego rodzaju przestępstw w oparciu o badania akt spraw karnych zakończonych w 2010 r., a ponadto wskazówki metodyczne dla prokuratorów, dotyczące prowadzenia postępowań przygotowawczych.

Wprowadzenie

Źródłem przestępstw popełnianych z nienawiści są uprzedzenia i ukształtowane w danym środowisku stereotypy w odniesieniu do różnych grup ludzi, wyodrębnionych w oparciu o rasę, pochodzenie etniczne, wyznanie, płeć itd.

Stereotypy i uprzedzenia prowadzą w następnej kolejności do dyskryminacji, objawiającej się uszczupleniem praw tych grup społecznych w dziedzinie życia politycznego, społecznego, kulturalnego, obywatelskiego, na równi z innymi ludźmi. Jeżeli system prawny danego państwa lub pasywność organów państwowych pozwala na utrwalanie mechanizmów dyskryminacyjnych, to należy się zgodzić z poglądem, że następnym elementem w tej piramidzie uprzedzeń będzie przemoc i przestępstwa popełniane z nienawiści. Jest to szczególnie niebezpieczne zwłaszcza wtedy, kiedy potencjalni sprawcy przestępstw z nienawiści będą starali się znaleźć za wszelką cenę osoby (tzw. „kozła ofiarnego”) odpowiedzialne za ich osobiste i życiowe niepowodzenia (np. brak pracy, niskie wynagrodzenia itp.)

Dotychczasowe doświadczenia wielu państw europejskich wykazują, że ściganie przestępstw popełnianych z nienawiści jest bardzo trudne, gdyż zarówno sędziowie, jak i prokuratorzy mają kłopoty z oceną zachowań sprawców w kategoriach karno-prawnych. Bardzo często mamy bowiem do czynienia z kolizją interesów. Z jednej strony mamy naruszenie dóbr osobistych (w wyniku np. znieważenia), a z drugiej strony ograniczenie wolności

wypowiedzi. Znalezienie linii demarkacyjnej pomiędzy zachowaniem prawnie dozwolonym a zachowaniem bezprawnym jest w wielu wypadkach bardzo trudne. Ocena zachowania nie sprawia prokuratorom i sędziom problemów, jeżeli czyn taki połączony jest z naruszeniem nietykalności cielesnej lub uszkodzeniem ciała. O wiele trudniej jest o identyfikację przestępstwa, jeżeli jest to tylko wypowiedź. Wtedy ważny jest również cały kontekst wypowiedzi i okoliczności jej towarzyszących.

Dla pewnej przejrzystości warto na wstępie dokonać próby zdefiniowania przestępstw z nienawiści i pojęcia dyskryminacji.

Polski system prawa karnego nie operuje definicją przestępstwa z nienawiści. Pojęcie to jednak zostało zdefiniowane przez ODIHR – OSCE (Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka – Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie). Zgodnie z tą definicją „przestępstwem z nienawiści jest każde przestępstwo natury kryminalnej, wymierzone w ludzi i ich mienie, w wyniku którego ofiara lub inny cel przestępstwa są dobierane ze względu na ich faktyczne bądź domniemane powiązanie lub udzielanie wsparcia grupie wyróżnianej na podstawie cech charakterystycznych wspólnych dla jej członków, takich jak faktyczna lub domniemana rasa, narodowość lub pochodzenie etniczne, język, kolor skóry, religia, płeć, wiek, niepełnosprawność fizyczna lub psychiczna, orientacja seksualna lub inne podobne cechy”¹.

Wspólnym mianownikiem przestępstw popełnianych z nienawiści jest to, że są one motywowane uprzedzeniami, dotyczą ofiar postrzeganych jako przedstawicieli określonej grupy i są komunikatem dla grupy, z której pochodzi ofiara. Warto też zauważyć, że sprawcy przestępstw z nienawiści krzywdzą przedstawicieli grup, wobec których żywią uprzedzenia, a nie pojedyncze osoby, do których mają jakieś indywidualne pretensje. Przedmiotem zachowania sprawcy nie jest więc indywidualnie określona osoba, ale ta jej cecha, która charakteryzuje ofiarę jako innego, obcego, należącego do grupy wrogiej sprawcy. Pamiętać przy tym należy, że w orbicie zainteresowań prokuratora i sędziego pozostają tylko te zachowania popełnione z nienawiści, które są czynami zabronionymi pod groźbą kary przez ustawę, a więc są skatalogowanymi przestępstwami. Prawnie obojętne w sferze prawa karnego będą pozostawać te zachowania, które nie wypełniają znamion żadnego z przestępstw opisanych w kodeksie karnym i innych ustawach zawierających przepisy karne.

Zachowania te nie będą jednak obojętne w sferze innych gałęzi prawa chroniących poszczególne grupy przed dyskryminacją. Istnieje ścisły związek pomiędzy przestępstwami z nienawiści a dyskryminacją. Jednak dyskryminacja w odróżnieniu od przestępstw z nienawiści ma charakter bierny. Wyraża się bowiem w niedopuszczaniu reprezentanta dyskryminowanej

¹ Preventing and responding to hate crimes, OSCE – ODIHR, Warszawa 2009, s. 15.

grupy do określonych praw, dóbr, pozycji społecznej. Przesiępca z nienawiści z kolei zachowuje się w sposób czynny, atakując samą ofiarę, poprzez publiczne jej znieważenie, pozbawienie jej mienia, zdrowia lub życia. Tak więc w przypadku ofiar przestępstw będziemy mieć do czynienia z reakcją prawa karnego, natomiast w przypadku osób dyskryminowanych funkcję ochronną będą pełnił przepisy innych gałęzi prawa (prawa pracy, gospodarczego, administracyjnego, cywilnego, a w szczególności rodzinnego i spadkowego).

Problem dyskryminacji, rasizmu i ksenofobii znalazł swoje miejsce zarówno w regulacjach prawa międzynarodowego, jak i w polskim porządku prawnym. Dla właściwej oceny polskich regulacji prawnych w tym zakresie, celowym wydaje się być przedstawienie najpierw regulacji prawa międzynarodowego i zawartych w nim wymagań względem sygnatariuszy konwencji i porozumień.

Regulacje prawa międzynarodowego

W dniu 7 marca 1966 r. w Nowym Jorku została otwarta do podpisu Międzynarodowa Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej². Zgodnie z art. 1 Konwencji wyrażenie „dyskryminacja rasowa” oznacza wszelkie zróżnicowanie, wykluczenie, ograniczenie lub uprzywilejowanie z powodu rasy, koloru skóry, urodzenia, pochodzenia narodowego lub etnicznego, które ma na celu lub pociąga za sobą przekreślenie bądź uszczuplenie uznania, wykonywania lub korzystania, na zasadzie równości z praw człowieka i podstawowych wolności w dziedzinie politycznej, gospodarczej, społecznej i kulturalnej lub w jakiegokolwiek innej dziedzinie życia publicznego.

W myśl art. 4 Państwa Strony Konwencji zobowiązały się uznać za przestępstwo podlegające karze zgodnie z prawem wszelkie rozpowszechnianie idei opartych na wyższości lub nienawiści rasowej, wszelkie podżeganie do dyskryminacji rasowej, jak również wszelkie akty przemocy lub podżeganie do tego rodzaju aktów wobec jakiegokolwiek rasy bądź grupy osób o innym kolorze skóry lub innego pochodzenia etnicznego, a także udzielanie pomocy w prowadzeniu działalności rasistowskiej, włączając w to finansowanie tej działalności.

Państwa Strony Konwencji zobowiązały się również uznać za nielegalne organizacje mające na celu popieranie dyskryminacji rasowej i podżeganie do niej oraz wprowadzić zakaz ich działalności, jak również zorganizowanej i wszelkiej innej działalności propagandowej, mającej takie same cele oraz

² Dz. U. z 1969 r., Nr 25, poz. 187.

uznać udział w takich organizacjach lub w takiej działalności za przestępstwo podlegające karze zgodnie z prawem.

Z treści przytoczonego przepisu konwencyjnego wynika, że w zakresie ochrony osób przed zachowaniami opisanymi powyżej funkcję gwarancyjną będą pełniły przepisy prawa karnego każdego z państw sygnatariuszy. Każde bowiem Państwo Strona Konwencji zobowiązało się takie zachowania penalizować we własnym porządku prawnym.

Niezależnie od tego Państwa Strony Konwencji mają zagwarantować zakaz dyskryminacji objawiającej się w inny sposób poprzez odpowiednie przepisy pozostałych gałęzi prawa (prawa konstytucyjnego, prawa pracy, prawa cywilnego, prawa gospodarczego, prawa administracyjnego, prawa wyborczego). Znalazło to wyraz w art. 5 Konwencji, który wymaga od sygnatariuszy zagwarantowania wszystkim bez różnicy rasy, koloru skóry, pochodzenia narodowego bądź etnicznego równości wobec prawa, a zwłaszcza korzystania z następujących praw:

- prawa do równego traktowania przed sądami i wszystkimi innymi organami wymiaru sprawiedliwości,
- prawa do osobistego bezpieczeństwa i do ochrony przez państwo przed przemocą lub naruszeniem nietykalności cielesnej bądź przez urzędników państwowych, bądź przez jakąkolwiek jednostkę, grupę lub instytucję,
- praw politycznych, w szczególności prawa do udziału w wyborach – do głosowania i do kandydowania – na zasadzie powszechnego i równego prawa wyborczego, do uczestniczenia w rządzie, jak również w kierowaniu sprawami publicznymi na wszystkich szczeblach oraz prawa do równego dostępu do służby publicznej,
- prawa swobodnego poruszania się i wyboru miejsca zamieszkania w obrębie granic państwa,
- prawa do opuszczania jakiegokolwiek kraju, również własnego, oraz powrotu do swego kraju,
- prawa do obywatelstwa,
- prawa do zawierania małżeństwa i do wyboru małżonka,
- prawa do własności,
- prawa do dziedziczenia,
- prawa do wolności myśli, sumienia i wyznania,
- prawa do wolności poglądów i wypowiedania ich,
- prawa do wolności pokojowych zgromadzeń i do zrzeszania się,
- praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych,
- prawa dostępu do wszystkich miejsc i urządzeń przeznaczonych do publicznego użytku, takich jak: transport, hotele, restauracje, kawiarnie, teatry i parki.

Skuteczna obrona i środki ochrony przeciwko wszelkim aktom dyskryminacji rasowej mają być zapewnione za pośrednictwem sądów krajowych i innych instytucji państwowych, przed którymi możliwe będzie dochodzenie odszkodowań lub zadośćuczynień.

Zakaz dyskryminacji reguluje również Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r.³. Zakaz ten został wyrażony wyraźnie w art. 14 Konwencji: „Korzystanie z praw i wolności wymienionych w niniejszej konwencji powinno być zapewnione bez dyskryminacji wynikającej z takich powodów, jak płeć, rasa, kolor skóry, język, religia, przekonania polityczne i inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie bądź z jakichkolwiek innych przyczyn”. Z treści tego przepisu wynika, że zachowania osób korzystających z wolności wyrażania opinii oraz z wolności zgromadzania i stowarzyszania nie mogą prowadzić do dyskryminacji określonych grup ludzi. Prawo wolności wyrażania opinii (zagwarantowane w art. 10 Konwencji) oraz prawo do wolności zgromadzania i stowarzyszania się (zagwarantowane w art. 11 Konwencji) nie jest prawem nieograniczonym i musi uwzględniać ochronę praw innych osób. Innymi słowy, art. 14 Konwencji określił granice praw i wolności wymienionych w art. 10 i 11 konwencji.

W sposób zdecydowany na temat dyskryminacji wypowiedziano się także w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych⁴, otwartym do podpisu w Nowym Jorku dnia 16 grudnia 1966 r. Zgodnie z treścią art. 20 ust. 2 Paktu „popieranie w jakikolwiek sposób nienawiści narodowej, rasowej lub religijnej, stanowiące podżeganie do dyskryminacji, wrogości lub gwałtu, powinno być ustawowo zakazane”. Społeczność międzynarodowa nałożyła więc na sygnatariuszy *Paktu* obowiązek uregulowania ustawowego zakazu nienawiści narodowej, rasowej lub religijnej.

Wobec występujących zjawisk rasizmu i ksenofobii zajęła również swoje stanowisko Unia Europejska. W dniu 28 listopada 2008 r. Rada Unii Europejskiej wydała Decyzję ramową 2008/913/WSiSW w sprawie zwalczania pewnych form i przejawów rasizmu i ksenofobii za pomocą środków prawno-karnych⁵. Wymieniona Decyzja ramowa odnosi się do zachowań popełnianych z nienawiści, okazywanej ze względu na rasę, kolor skóry, religię, pochodzenie lub przynależność narodową lub etniczną.

Zgodnie z treścią art. 1 ust. 1 Decyzji ramowej każde państwo członkowskie stosuje niezbędne środki zapewnienia karalności następujących czynów popełnianych umyślnie:

³ Dz. U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284 z późn. zm.

⁴ Dz. U. z 1977 r., Nr 38, poz. 167.

⁵ Dz. Urz. UE. L. z 2008 r., Nr 328, poz. 55.

- publiczne nawoływanie do przemocy lub nienawiści skierowanej przeciwko grupie osób, którą definiuje się według rasy, koloru skóry, wyznawanej religii, pochodzenia albo przynależności narodowej lub etnicznej, lub przeciwko członkowi takiej grupy (łącznie z pomocnictwem do takiego zachowania),
- popełnienie opisanego powyżej czynu poprzez publiczne rozpowszechnianie lub rozprowadzanie tekstów, obrazów lub innych materiałów (łącznie z pomocnictwem do takiego zachowania),
- publiczne aprobowanie, negowanie lub rażące pomniejszanie zbrodni ludobójstwa, zbrodni przeciwko ludzkości oraz zbrodni wojennych w rozumieniu art. 6, 7 i 8 statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego skierowanych przeciwko grupie osób, którą definiuje się według rasy, koloru skóry, wyznawanej religii, pochodzenia albo przynależności narodowej lub etnicznej, lub przeciwko członkowi takiej grupy, jeśli czyny takie mogą podburzać do przemocy lub wzbudzać nienawiść skierowaną przeciwko tej grupie lub jej członkowi (łącznie z podżeganiem i pomocnictwem do takiego zachowania)
- publiczne aprobowanie, negowanie lub rażące pomniejszanie zbrodni określonych w art. 6 Karty Międzynarodowego Trybunału Wojskowego załączonej do porozumienia londyńskiego z dnia 8 sierpnia 1945 r., a skierowanych przeciwko grupie osób, którą definiuje się według rasy, koloru skóry, wyznawanej religii, pochodzenia albo przynależności narodowej lub etnicznej, lub przeciwko członkowi takiej grupy, jeśli czyny takie mogą podburzać do przemocy lub wzbudzać nienawiść skierowaną przeciwko tej grupie lub jej członkowi (łącznie z podżeganiem i pomocnictwem do takiego zachowania).

Na mocy art. 3 Decyzji ramowej każde państwo członkowskie zobowiązane jest wprowadzić sankcje karne za opisane powyżej zachowania, tak aby górny próg ustawowego zagrożenia wynosił co najmniej od 1 roku do 3 lat pozbawienia wolności.

Decyzja ramowa zobowiązuje państwa członkowskie do penalizowania opisanych powyżej zachowań popełnianych z nienawiści, okazywanej ze względu na rasę, kolor skóry, wyznawaną religię, pochodzenie lub przynależność narodową lub etniczną. Nie uniemożliwia jednak przyjmowania przepisów prawa krajowego, które rozszerzałyby penalizację na przestępstwa skierowane przeciwko grupie osób, którą definiuje się według innych kryteriów, takich chociażby, jak status społeczny czy przekonania polityczne.

Regulacje prawa krajowego

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Podstawowym aktem prawnym regulującym ramy prawnie dozwolonych zachowań bez dyskryminowania jakiejkolwiek grupy jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Artykuł 32 stanowi wprost: „Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny”.

Istotne znaczenie ma również art. 30 Konstytucji, w którym jest mowa o ochronie godności człowieka, jako nienaruszalnego przymiotu jednostki: „Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych”.

Z kolei w art. 13 Konstytucji sformułowany został „zakaz istnienia partii politycznych i innych organizacji odwołujących się w swoich programach do totalitarnych metod i praktyk działania nazizmu, faszyzmu i komunizmu, a także tych, których program lub działalność zakłada lub dopuszcza nienawiść rasową i narodowościową...”.

2. Kodeks karny

W polskim kodeksie karnym nie ma wyodrębnionego rozdziału, w którym opisane byłyby przestępstwa z nienawiści. Czyny karalne, motywowane uprzedzeniami rasowymi, wyznaniowymi, narodowymi i etnicznymi, są stypizowane w różnych jego częściach. Regulacje prawno-karne opisujące tego rodzaju przestępstwa są następstwem zobowiązań konwencyjnych, a także zobowiązań wynikających z Decyzji ramowej Rady Unii Europejskiej. Opisane powyżej akty prawa międzynarodowego nakazują bowiem piętnowanie, poprzez reakcję karną, czynów, u podłoża których leży nienawiść wobec określonych grup. Do kryteriów wyróżniających te grupy należą: rasa, kolor skóry, narodowość, wyznawana religia lub bezwyznaniowość oraz etniczna przynależność. Warto zwrócić uwagę, że polski kodeks karny spełnia te wymagania zawarte w aktach prawa międzynarodowego.

Ani Decyzja ramowa, ani żadna z konwencji nie wymaga natomiast od Państw Stron podobnych regulacji karno-prawnych obejmujących szczególną ochroną inne grupy, które można byłoby wyodrębnić w oparciu o inne kryteria, takie chociażby, jak: płeć, wiek, niepełnosprawność czy orientacja seksualna. Również polski kodeks karny nie rozszerza penalizacji zachowań wymierzonych w inne grupy ludzi. Nie oznacza to jednak, że osoby takie pozostają zupełnie poza ochroną prawa karnego. Jeżeli są ofiarami znieważenia, naruszenia nietykalności cielesnej, uszkodzenia ciała, zniszczenia mie-

nia, lub adresatami gróźb karalnych, wówczas postępowanie karne jest prowadzone w oparciu o przepisy karne opisujące tego rodzaju przestępstwa, przewidziane w kodeksie karnym.

Przy tej okazji warto zauważyć, że choć Decyzja ramowa Rady Unii Europejskiej 2008/913/WSiSW zobowiązuje państwa członkowskie do penalizacji określonych zachowań wymierzonych w grupy wyodrębnione w oparciu o rasę, kolor skóry, wyznawaną religię, pochodzenie lub przynależność narodową lub etniczną, to jednak nie uniemożliwia przyjmowania przepisów prawa krajowego, które rozszerzałyby penalizację na czyny skierowane przeciwko grupie osób, którą definiuje się według innych kryteriów. W Sejmie minionej kadencji trwały prace nad nowelizacją niektórych przepisów kodeksu karnego (art. 119 § 1 k.k., 256 § 1 k.k. i art. 257 k.k.) w kierunku objęcia dodatkowo ochroną grup definiowanych według płci, wieku, niepełnosprawności i orientacji seksualnej.

Przestępstwem o najcięższym ciężarze gatunkowym w polskim kodeksie karnym, motywowanym nienawiścią do określonych grup ludzi, jest zbrodnia eksterminacji (ludobójstwa) ulokowana w rozdziale dotyczącym przestępstw przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstw wojennych, opisana w art. 118 § 1 k.k. Przepis ten jest konsekwencją realizacji zobowiązań, wynikających z Konwencji ONZ z dnia 9 grudnia 1948 r. w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa⁶.

Na mocy ustawy z dnia 20 maja 2010 r. nowelizującej kodeks karny wprowadzony został do tego samego rozdziału nowy przepis (art. 118a k.k.), którego treść została inkorporowana z art. 7 Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego, sporządzonego w Rzymie dnia 17 lipca 1998 r. Przepis ten w § 1 penalizuje zachowanie polegające na dopuszczeniu się zabójstwa, spowodowaniu ciężkiego uszczerbku na zdrowiu człowieka, stworzeniu określonej grupie ludności warunków grożących jej biologicznej egzystencji podczas przeprowadzonego masowego zamachu skierowanego przeciwko grupie ludności, podjętego w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji. Pozostałe dwa paragrafy opisują kolejne formy działania przestępnego wymierzonego w określoną grupę ludności, a mianowicie: oddanie osoby w stan niewolnictwa, pozbawienie wolności na czas przekraczający 7 dni lub ze szczególnym udręczeniem, stosowanie tortur, dopuszczenie się zgwałcenia lub naruszenia wolności seksualnej czy też spowodowanie zajścia przez kobietę w ciążę przy zastosowaniu przemocy lub groźby bezprawnej w zamiarze wpłynięcia na skład etniczny grupy ludności.

Kolejnym przepisem opisującym przestępstwo motywowane nienawiścią wobec grupy osób lub poszczególnej osoby z powodu jej przynależności na-

⁶ Dz. U. z 1952 r., Nr 2, poz. 9.

rodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej lub z powodu jej bezwyznaniowości, jest przepis art. 119 § 1 k.k. penalizujący stosowanie przemocy lub groźby bezprawnej. Sprawca takiego przestępstwa podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

Przestępstwo to może być popełnione tylko z zamiarem bezpośrednim, a zastosowanie przemocy lub skierowanie groźby bezprawnej musi być motywowane przynależnością ofiary do jednej z grup zdefiniowanych w oparciu o wymienione powyżej kryteria. Przemoc polega na użyciu siły fizycznej w stosunku do człowieka, niezależnie od tego, czy siła ta ma bezpośrednio, mechanicznie prowadzić do pewnego zachowania się (np. pchnięcie), czy też siła ta ma bezpośrednio oddziaływać determinująco na osobę zmuszaną (*vis absoluta* i *vis compulsiva*)⁷. Przemoc może także dotyczyć człowieka pośrednio przez użycie siły fizycznej na przedmiocie, np. podziurawienie opon w samochodzie w celu unieruchomienia pojazdu⁸.

W dniu 8 września 2010 r. wszedł w życie nowy przepis kodeksu karnego (art. 126a k.k.) opisujący odrębny typ przestępstwa polegającego na publicznym nawoływaniu do popełnienia czynów opisanych powyżej, tj.: ludobójstwa (art. 118 k.k.), udziału w zamachach (art. 118a k.k.) oraz stosowania przemocy lub groźby bezprawnej (art. 119 § 1 k.k.). Oprócz tego ustawodawca spenalizował (w art. 126b § 1 i 2 k.k.) zachowanie polegające na niedopełnieniu obowiązku należytej kontroli, skutkujące dopuszczeniem do popełnienia wymienionych powyżej przestępstw. Podmiotem przestępstwa może być tylko ta osoba, na której ciąży ten obowiązek z racji posiadania faktycznej władzy lub kontroli nad bezpośrednim sprawcą.

Przepisami bezpośrednio odnoszącymi się do przestępstw popełnionych z nienawiści są przepisy art. 256 § 1 i 2 k.k. oraz art. 257 k.k. umiejscowione w rozdziale dotyczącym przestępstw przeciwko porządkowi publicznemu. Pierwszy z nich opisuje przestępstwo publicznego propagowania faszystowskiego lub innego totalitarnego ustroju państwa lub nawoływania do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość, a drugi – przestępstwo publicznego znieważenia grupy ludności albo znieważenia publicznego lub naruszenia nietykalności cielesnej osoby z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, wyznaniowej albo z powodu jej bezwyznaniowości.

Odpowiedzialności karnej za przestępstwo z art. 256 § 1 k.k. powinni podlegać tylko ci sprawcy, którzy dopuścili się publicznego prezentowania z zamiarem aprobaty i przekonania do faszystowskiego lub innego totalitarnego ustroju państwa⁹. Przez propagowanie należy rozumieć przede

⁷ M. Szewczyk, Komentarz do art. 119 kodeksu karnego, System Informacji Prawnej Lex (Lex Omega) 2011, nr 41.

⁸ Zob. W. Świda, W. Wolter, Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 1973, s. 486.

⁹ Uchwała SN z dnia 28 marca 2002 r., sygn. I KZP 5/02, OSNKW 2002, nr 5–6, poz. 32.

wszystkim szerzenie wiedzy o totalitarnym ustroju państwa i popieranie go, zachęcanie do wprowadzenia tego właśnie ustroju, podkreślanie jego zalet i przemilczanie wad.

Dla realizacji znamienia „nawołuje” wystarczy, że sprawca poprzez swoje zachowanie zmierza do pojawienia się uczucia wrogości wobec określonych w przepisie osób. Dla bytu przestępstwa nie ma jednak znaczenia, czy nawoływanie odniosło skutek. Warunkiem zaistnienia przestępstwa jest działanie publiczne. Z działaniem publicznym będziemy mieć do czynienia wówczas, gdy może być dostrzeżone przez nieoznaczoną liczbę osób (np. podczas wiecu, na zgromadzeniu wyborczym) albo przez oznaczoną, ale większą liczbę osób (np. podczas zebrania pracowników). Działanie publiczne nie traci publicznego charakteru nawet w sytuacji, w której nie doszłoby do wiadomości nieokreślonej liczby osób (np. poprzez internet).

Zgodnie z treścią art. 256 § 2 k.k. odpowiedzialności karnej podlega również ten, „kto w celu rozpowszechniania produkuje, utrwala lub sprowadza, nabywa, przechowuje, posiada, prezentuje, przewozi lub przesyła druk, nagranie lub inny przedmiot, zawierające treść określoną w § 1 albo będące nośnikiem symboliki faszystowskiej, komunistycznej lub innej totalitarnej...”. Ustawodawca w § 3 przewidział kontratyp dla opisanego powyżej czynu, w przypadku stwierdzenia, że sprawca popełnił go w ramach działalności artystycznej, edukacyjnej, kolekcjonerskiej lub naukowej.

Przestępstwo opisane w art. 257 k.k. (znieważenie albo naruszenie nietykalności cielesnej) ma charakter wieloodmianowy, a czynność sprawcza polega na publicznym znieważaniu albo na naruszaniu nietykalności cielesnej. Interpretacja sformułowania „znieważa” jest taka sama, jak w przypadku art. 216 k.k. Chodzi tu o znieważenie osoby wypowiedzią, skutkującą naruszeniem czci i godności. Wypowiedź musi mieć obiektywnie charakter znieważający, a nie tylko być taką w subiektywnym przekonaniu ofiary. Pod uwagę należy również brać lokalne znaczenie poszczególnych słów, które mogą mieć w danej społeczności charakter obraźliwy. Zamiar sprawcy, czy to w postaci znieważenia, czy też naruszenia nietykalności cielesnej, musi być ściśle związany z powodem, którym jest przynależność narodowa, etniczna, rasowa, wyznaniowa lub bezwyznaniowość ofiary. Działanie sprawcy z innych powodów nie pozwala na kwalifikację prawną z art. 257 k.k.

Kolejne typy przestępstw zbliżone do przestępstw z nienawiści od strony motywacyjnej sprawcy, umiejscowione są w rozdziale XXIV kodeksu karnego i skierowane są przeciwko wolności sumienia i wyznania.

Przestępstwo opisane w art. 194 k.k. polega na ograniczeniu człowieka w przysługujących mu prawach ze względu na jego przynależność wyznaniową albo bezwyznaniowość. Może ono przykładowo polegać na odmowie przyjęcia do pracy ze względów wyznaniowych lub bezwyznaniowości, na nierównym traktowaniu osób zatrudnionych, czy też na ograniczaniu dostę-

pu do urzędów publicznych. Dotyczy to w szczególności ograniczania dostępu do nauki, nierównego traktowania w szkole, przy przyjmowaniu do pracy itp. Dla stwierdzenia, czy nastąpiło ograniczenie praw ze względu na przynależność wyznaniową lub bezwyznaniowość, niezbędne jest wykazanie, że określone prawo konkretnej osobie rzeczywiście przysługiwało. Czyn ten jest zagrożony karą grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Przepis art. 195 k.k. opisuje typ przestępstwa polegającego na złośliwym przeszkadzaniu publicznemu wykonywaniu aktu religijnego kościoła lub innego związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej (§ 1) i złośliwym przeszkadzaniu pogrzebowi, uroczystościom lub obrzędom żałobnym (§ 2). Przesłpstwo to zagrożone jest tak samo, jak przestępstwo opisane w art. 194 k.k.

Wreszcie ostatnim typem przestępstwa umiejscowionym w tym rozdziale jest przestępstwo obrazy uczuć religijnych, opisane w art. 196 k.k. Zgodnie z jego treścią, „kto obraża uczucia religijne innych osób, znieważając publicznie przedmiot czci religijnej lub miejsce przeznaczone do publicznego wykonywania obrzędów religijnych, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2”.

Interpretacja tego przepisu jest niezwykle skomplikowana w związku z brakiem precyzyjnych ocen tego, co jest znieważające, a co stanowi jedynie przejaw korzystania z wolności słowa. W każdym takim przypadku należy uwzględniać oceny społeczne, ale jednocześnie należy dążyć do uzyskania odpowiedzi, czy sprawca swoim zachowaniem wyraził pogardę, zlekceważył uczucia wyznawców itp. Zachowanie sprawcy jest ukierunkowane na wywołanie u pokrzywdzonego tym przestępstwem odczucia obrazy jego uczuć religijnych, które są kształtowane treścią danej religii czy też stosunkiem określonego wyznania do danego przedmiotu, objętego przez daną religię konkretnym znaczeniem, uznanym za przedmiot kultu, godnym najwyższego szacunku¹⁰.

Nie stanowi obrazy uczuć religijnych krytyka określonego wyznania, poglądów głoszonych przez przedstawicieli danego wyznania czy też głoszenie negatywnych opinii w stosunku do podmiotu czy też przedmiotu kultu religijnego, jeżeli forma i treść takich zachowań nie zawiera w swojej treści elementów poniżających, lekceważących, obelżywych. Z obrazą uczuć religijnych będziemy mieć do czynienia wówczas, gdy ocenę taką uzasadniają zarówno kryteria obiektywne, jak i subiektywne odczucia osób obrażonych¹¹. Przesłpstwo może być popełnione umyślnie (tylko z zamiarem bezpośrednim). Warunkiem penalizacji jest działanie publiczne, tzn. w takim miejscu

¹⁰ O. Górniok i in., Komentarz do kodeksu karnego, t. II, s. 198–199.

¹¹ B. Kunicka-Michalska, J. Wojciechowska, Przesłpstwa przeciwko wolności, s. 85.

lub w takich warunkach, że zawarta w nim treść może dotrzeć do szerszego, bliżej nieokreślonego kręgu osób.

Nie stanowi publicznego znieważenia prezentacja motywowana celem artystycznym, jeżeli jej wykonawca (autor) nie obejmuje świadomością realnej możliwości obrażenia uczuć religijnych innych osób i nie godzi się z taką możliwością, a tym bardziej tego nie chce¹².

3. Kodeks cywilny

Kodeks cywilny chroni dobra osobiste (zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, wizerunek, nietykalność mieszkania) bez względu na motywację działania osoby naruszającej te dobra. Ochrona ta znajduje swoje odzwierciedlenie w treści przepisu art. 23 kodeksu cywilnego.

4. Kodeks pracy

Zgodnie z treścią art. 183a § 1 kodeksu pracy: „Pracownicy powinni być równo traktowani w zakresie nawiązania i rozwiązania stosunku pracy, warunków zatrudnienia, awansowania oraz dostępu do szkolenia w celu podnoszenia kwalifikacji zawodowych, w szczególności bez względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, religię, narodowość, przekonania polityczne, przynależność związkową, pochodzenie etniczne, wyznanie, orientację seksualną, a także bez względu na zatrudnienie na czas określony lub nieokreślony albo w pełnym lub niepełnym wymiarze czasu pracy”.

Skala przestępstw popełnianych z nienawiści w świetle badań akt spraw karnych zakończonych w 2010 r. i pierwszej połowie 2011 r.

W 2010 r. jednostki organizacyjne prokuratury w całym kraju zakończyły 163 postępowania karne, z czego 30 (przeciwko 38 osobom) zostały zakończone skierowaniem aktu oskarżenia do sądu, 72 – umorzeniem, a 54 – odmową wszczęcia postępowania przygotowawczego. Poza tym 6 spraw zawieszono.

W zdecydowanej większości przypadków przyczyną umorzenia postępowań było niewykrycie sprawców (38) i stwierdzenie braku ustawowych znamion czynu zabronionego (23). Żadna ze spraw nie została umorzona z uwagi na znikomą szkodliwość społeczną czynu.

Na koniec pierwszej połowy 2011 r. odnotowano 109 zakończonych postępowań przygotowawczych, z czego 11 (przeciwko 16 osobom) – zakończonych skierowaniem aktu oskarżenia do sądu, 53 – zakończonych umo-

¹² A. Marek, Komentarz, LEX 2010 (komentarz do art. 196 k.k.).

rzeniem, jedna – warunkowym umorzeniem i 36 – odmową wszczęcia postępowania przygotowawczego.

Podobnie jak w 2010 r., najczęstszą przyczyną umorzeń (w 29 przypadkach) było niewykrycie sprawców. W 12 przypadkach postępowanie umorzono z uwagi na brak ustawowych znamion czynu zabronionego, w 10 przypadkach – z uwagi na brak dostatecznych dowodów zaistnienia przestępstwa, i po jednym przypadku – z uwagi na przedawnienie oraz na znikomą szkodliwość społeczną czynu¹³.

Na podstawie tych danych już można wyprowadzić wniosek, że największy problem dla organów ścigania stanowi niewykrywalność sprawców przestępstw i kłopoty z oceną zachowania sprawców w kategoriach karnoprawnych.

Sprawcy przestępstw motywowanych nienawiścią najczęściej popełniali je poprzez internet (w 42 przypadkach w 2010 r. i w 45 przypadkach w pierwszej połowie 2011 r.) W dalszej kolejności swój wrogi stosunek wobec innych grup uzewnętrzniali, umieszczając napisy na murach i elewacjach budynków (w 17 przypadkach w 2010 r. i w 16 przypadkach w pierwszej połowie 2011 r.).

Znamiona przestępstw motywowanych nienawiścią zawierały również zachowania kibiców piłkarskich na stadionach (w 6 przypadkach w 2010 r. i w 5 przypadkach w pierwszej połowie 2011 r.) oraz publikacje książkowe i wydawnictwa muzyczne (w 3 przypadkach w 2010 r. i w 4 przypadkach w pierwszej połowie 2011 r.). Jedną ze spraw dotyczących przestępstw popełnionych w formie publikacji książek i utworów muzycznych prowadziła Prokuratura Okręgowa w Gdańsku, która w dniu 16 września 2010 r. skierowała akt oskarżenia do sądu przeciwko osobie prowadzącej stronę internetową, na której znajdował się sklep internetowy oferujący sprzedaż płyt CD i kaset magnetofonowych, zawierających utwory muzyczne propagujące faszyzm oraz sprzedaż koszulek i breloczków z symbolami nazistowskimi. Oprócz tego podejrzany zredagował 13 numerów periodyku o nazwie „Odłam Skiny”, w którym prezentowane były teksty nawołujące do nienawiści na tle rasowym, różnic narodowościowych, etnicznych i wyznaniowych.

Stosunkowo dużą ilość spraw stanowią postępowania dotyczące propagowania ustroju faszystowskiego. W 2010 r. odnotowano 37 zakończonych postępowań przygotowawczych w tej kategorii przestępstw, z czego 6 zakończono skierowaniem aktu oskarżenia do sądu, 19 – umorzono, a w 12 przypadkach odmówiono wszczęcia postępowania przygotowawczego. W pierwszej połowie 2011 r. zakończono 22 sprawy dotyczące propagowania ustroju faszystowskiego, z czego 2 sprawy poprzez skierowanie

¹³ Na podstawie badań przeprowadzonych w Departamencie Postępowania Przygotowawczego Prokuratury Generalnej przez prok. E. Pebrynę.

aktu oskarżenia do sądu, 14 – umorzeniem i 6 – odmową wszczęcia postępowania przygotowawczego. Jedną ze spraw w tej kategorii przestępstw zakończona przez Prokuraturę Okręgową w Warszawie skierowaniem aktu oskarżenia do sądu dotyczyła osoby, która jako użytkownik internetowego serwisu społecznego utworzyła pod określonym adresem konkretny profil i za jego pośrednictwem zamieściła hymn III Rzeszy oraz przemówienia i zdjęcia Adolfa Hitlera.

Najwięcej spośród zakończonych spraw w 2010 r. i w pierwszej połowie 2011 r. dotyczyło przestępstw popełnionych na podłożu antysemickim (42 – w 2010 r. i 27 – w pierwszej połowie 2011 roku) i rasistowskim (16 – w 2010 r. i 14 w pierwszej połowie 2011 r.). Stosunkowo dużo spraw zakończonych w tym okresie dotyczyło przestępstw popełnionych z nienawiści do ludności romskiej (14 – w 2010 r. i 8 – w pierwszej połowie 2011 r.).

Sukcesem zakończyła się sprawa nadzorowana przez Prokuraturę Rejonową dla Wrocławia Stare Miasto, dotycząca rozlepienia na przystankach autobusowych MPK ulotek z hasłami o treści „Dbajmy o bezpieczeństwo naszego kontynentu, o jego jednolitość rasową. Biała Europa, nie muzułmańska”. Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego dokonała zatrzymania sprawców tego czynu, u których podczas przeszukania miejsc zamieszkania znaleziono ulotki tej samej treści, sprzęt do powielania ulotek oraz materiałów w formie elektronicznej. Przeciwno trzem osobom został skierowany do sądu akt oskarżenia.

Z kolei za niezrozumiałą należy uznać decyzję jednej z prokuratur, która odmówiła wszczęcia postępowania przygotowawczego w sprawie dotyczącej opublikowania na portalu internetowym wypowiedzi o następującej treści: „Żydokomunę trzeba powiesić, a wraz z Żydokomuną Żydów. Wtedy przynajmniej nasze państwo się wzbogaci”.

Wśród prowadzonych postępowań odnotowano również sprawy, których przedmiotem była obraza uczuć religijnych wyrażająca się w znieważeniu prochów ludzkich i miejsca spoczynku zmarłych na cmentarzu żydowskim. Przykładem takiego postępowania była sprawa prowadzona przez Prokuraturę Rejonową w Ząbkowicach, zakończona skierowaniem aktu oskarżenia do sądu przeciwko 3 osobom, które umieściły na portalu internetowym film z imprezy alkoholowej, urządzonej w kaplicy cmentarnej.

Największy problem dla organów ścigania stanowią sprawy odnoszące się do zachowań kibiców piłkarskich podczas rozgrywanych meczów. Przede wszystkim niezwykle trudno jest zindywidualizować odpowiedzialność poszczególnych kibiców skandujących obraźliwe hasła na wypełnionym po brzegi stadionie pod adresem innych osób (nawet w przypadku posiadania materiału filmowego) Po drugie, nawet w przypadku identyfikacji sprawców tych czynów, oceniający musi odnieść się do treści wypowiedzianych słów, mając na uwadze grupę osób, pod adresem której są one kiero-

wane. Adresatem haseł bowiem są kibice innego klubu, a nie inna grupa etniczna czy wyznaniowa. Tych problemów raczej nie ma, jeżeli mamy do czynienia z rozwinięciem transparentów prezentujących treść obraźliwą wobec określonej grupy etnicznej, narodowej lub wyznaniowej. Przykładem takiej sprawy było postępowanie prowadzone przez Prokuraturę Rejonową w Rzeszowie, która skierowała akt oskarżenia przeciwko kibicom, podejrzanym o prezentowanie transparentu z napisem o treści: „Śmierć garbatym nosom” oraz transparentu przedstawiającego karykaturalną twarz mężczyzny narodowości żydowskiej.

Z analizy spraw zakończonych w 2010 r. i w pierwszej połowie 2011 r. wynika, że wśród przestępstw motywowanych uprzedzeniami i nienawiścią, najwięcej jest znieważeń i czynów nawołujących do nienawiści (110 – w 2010 r. i 67 – w pierwszej połowie 2011 r.). Uszkodzenia mienia (w szczególności w postaci wypisywania haseł na murach i elewacjach budynków) miały miejsce w 10 przypadkach w 2010 r. i w 8 przypadkach w pierwszej połowie 2011 r. Małą ilość stanowią przestępstwa przeciwko zdrowiu (uszkodzenia ciała i pobicia). W 2010 r. odnotowano 3 przypadki pobicia przedstawicieli społeczności romskiej oraz 2 przypadki spowodowania uszkodzenia ciała na szkodę obywatela jednego z krajów afrykańskich oraz obywatela Bułgarii. W pierwszej połowie 2011 r. natomiast zarejestrowano 3 przypadki pobicia (obywatela społeczności romskiej, obywatela czarnoskórego oraz obywatela jednego z krajów arabskich) Odnotowano natomiast nieco więcej przypadków naruszenia nietykalności cielesnej. W 2010 r. przedmiotem zakończonych postępowań było 10 takich przypadków (6 – wobec obywateli czarnoskórych i po jednym – wobec obywatela romskiego, obywatela Ukrainy, pokrzywdzonego narodowości żydowskiej i pokrzywdzonego z jednego z krajów arabskich). W pierwszej połowie 2011 r. w zakończonych postępowaniach zarejestrowano 4 przypadki naruszenia nietykalności cielesnej, których ofiarami byli: dwaj obywatele czarnoskórzy, jeden obywatel społeczności romskiej i jeden obywatel Chile.

Oprócz tego przedmiotem zakończonych postępowań były przestępstwa polegające na kierowaniu gróźb. W 2010 r. zarejestrowano 9 takich przestępstw (8 – wobec obywateli romskich i 1 – wobec obywatela jednego z krajów islamskich), natomiast w pierwszej połowie w 2011 r. – 10 przestępstw.

W 2010 r. odnotowano ponadto 4 przypadki, a w pierwszej połowie 2011 r. 3 przypadki obrazy uczuć religijnych (głównie dewastacja grobów na cmentarzach poprzez namalowanie swastyk i innych symboli faszystowskich).

Interesująco prezentują się dane statystyczne w naszym kraju w zestawieniu z danymi innych państw. W 2010 r. w Polsce odnotowano łącznie 251 przestępstw popełnionych z nienawiści, 30 osób oskarżono i 30 osób skazano. W tym samym okresie w Czechach odnotowano 265 przestępstw, 188

osób oskarżono i 103 osoby skazano, w Niemczech – zarejestrowano 3770 przestępstw (w tym 467 przestępstw z użyciem przemocy i jedno zabójstwo), w Szwecji – 5139 przestępstw, 440 osób oskarżono. Spośród 3770 przestępstw zarejestrowanych w Niemczech aż 1268 miało charakter antysemicki (w tym 1 przypadek podpalenia synagogi i jeden podpalenia cmentarza żydowskiego)¹⁴.

Tabela 1. Liczba zarejestrowanych przestępstw w sprawach zakończonych w 2010 r.

Rodzaj czynu	Czyny popełnione wobec osób narodowości żydowskiej	Czyny popełnione wobec Romów	Czyny popełnione z pobudek rasistowskich	Czyny popełnione wobec muzułmanów	Czyny popełnione wobec obywateli innych państw	Łączna liczba poszczególnych rodzajów przestępstw
Znieważenie	42	7	24	4	19	96
Uszkodzenie ciała	0	0	1	0	1	2
Pobicie	0	3	0	0	0	3
Naruszenie nietykalności cielesnej	1	1	6	1	1	10
Groźby	0	8	0	1	0	9
Łączna liczba przestępstw popełnionych wobec poszczególnych grup pokrzywdzonych	43	19	31	6	21	120

Uwaga: tabela nie uwzględnia czynów polegających na propagowaniu faszyzmu lub innego ustroju totalitarnego i nawoływania do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość (art. 256 § 1 i 2 k.k.), a także uszkodzeń mienia, które najczęściej wiązało się z malowaniem haseł na murach

Z przedstawionej powyżej tabeli wynika, że najwięcej przestępstw w sprawach zakończonych w 2010 r. zostało popełnionych z pobudek antysemickich (43) i rasistowskich (31), przy czym przestępstwa motywowane nienawiścią wobec osób narodowości żydowskiej były niemal wyłącznie znieważeniami (w 42 przypadkach), natomiast wśród przestępstw o charak-

¹⁴ Annual report for 2010, Hate crimes in the OSCE Region – Incidents and Responses, OSCE/ODIHR, Warsaw, September 2011

terze rasistowskim odnotowano 6 przypadków naruszenia nietykalności cielesnej i 1 przypadek uszkodzenia ciała. Oprócz tego odnotowano 3 przypadki pobicia Romów i 8 przypadków skierowania gróźb pozbawienia życia wobec przedstawicieli tej grupy. Łącznie odnotowano 96 znieważeń, 10 przypadków naruszenia nietykalności cielesnej, 9 gróźb, 3 przypadki pobicia i 2 przypadki uszkodzenia ciała.

Jak już wcześniej wspomniano, na 163 zakończone postępowania, aż 72 umorzono, a w 54 sprawach odmówiono wszczęcia. Większość jednak tych decyzji dotyczyła znieważeń publicznych za pośrednictwem internetu lub poprzez umieszczanie napisów na murach i elewacjach budynków. W przypadku pozostałych czynów postępowania kończyły się raczej skierowaniem aktu oskarżenia do sądu. Z zestawienia tych danych wynika wprost, że w przypadku znieważeń prokuratorzy mają bardzo często kłopot polegający na interpretacji zachowania w kategoriach karno-prawnych bądź trudności w ustaleniu sprawców przestępstwa. Te problemy nie występują już w przypadku innych czynów, takich jak: pobicie, uszkodzenie ciała, naruszenie nietykalności cielesnej czy skierowanie gróźb.

Tabela 2. Wyroki sądowe zapadłe w 2010 r.

Treść wyroku sądowego	Liczba zasądzonych kar danego rodzaju
Świadczenie pieniężne	2
Samoistna kara grzywny	3
Kara ograniczenia wolności	3
Kara pozbawienia wolności do 3 miesięcy	4
Kara pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 6 miesięcy	6
Kara pozbawienia wolności od 6 miesięcy do 1 roku	4
Kara pozbawienia wolności powyżej roku	8
Warunkowe umorzenie	5
Uniewinnienie	2

Uwaga: w 2010 r. zapadły wyroki w 30 sprawach wobec 37 osób (z czego 2 osoby uniewinniono). Wszystkie wymierzone przez sądy kary pozbawienia wolności zostały warunkowo zawieszane na okres próby

Z przedstawionej powyżej tabeli wynika, że na 37 osób oskarżonych przed sądami, tylko 2 osoby zostały uniewinnione, co świadczy o dobrze udokumentowanych dowodowo sprawach na etapie postępowania przygo-

towawczego. Najczęściej zapadały wyroki wymierzające kary pozbawienia wolności w wysokości 1 roku i 6 miesięcy z warunkowym zawieszeniem ich wykonania. Okres próby wynosił najczęściej 3 lata. Sprawy te spotykały się z szybką reakcją karną, gdyż na ogół od złożenia aktu oskarżenia w sądzie do wydania wyroku upływało przeciętnie około 3–4 miesięcy.

Uwagi odnoszące się do gromadzenia materiału dowodowego

1. Ustalenie motywacji zachowania sprawcy przestępstwa

W sprawach karnych prowadzonych o przestępstwa motywowane uprzedzeniami i nienawiścią największy problem dla organów ścigania stanowi ocena zachowania danej osoby w kategoriach karno-prawnych, a w szczególności ustalenie, czy mieliśmy do czynienia z przestępstwem popełnionym z pobudek rasistowskich, etnicznych lub antysemitycznych, ewentualnie w związku z uprzedzeniami na tle różnic narodowościowych lub wyznaniowych. Dlatego już pierwsze czynności procesowe powinny zmierzać do ustalenia motywacji działania sprawcy. W tym celu istotne jest ustalenie, czy sprawca przed popełnieniem czynu zabronionego, podczas jego popełnienia lub po jego popełnieniu, uzewnętrznił swój negatywny stosunek do określonej grupy osób, którą reprezentował pokrzywdzony.

Wymienione poniżej przesłanki odnoszące się do sprawcy mogą wskazywać na prawdopodobieństwo wystąpienia przestępstwa z nienawiści:

- używanie przez sprawcę (przed, w trakcie lub po popełnieniu przestępstwa) mowy nienawiści,
- ofiara i sprawca są członkami różnych grup,
- sprawca posiada symbole nienawiści na ubraniu lub innych przedmiotach (np. swastyki, liczbę 18 bądź 88, z których pierwsza w języku grup faszystowskich oznacza Adolfa Hitlera, a druga zawołanie: „Heil Hitler”),
- atak był bardziej brutalny niż w innych przypadkach tego typu przestępstw,
- sprawca już wcześniej był zidentyfikowany jako osoba, która w przeszłości dokonała podobnego czynu.

Pod uwagę powinny być wzięte również cechy i okoliczności odnoszące się do pokrzywdzonego, które mogą wskazywać na prawdopodobieństwo wystąpienia przestępstwa z nienawiści:

- rasa, religia, etniczne pochodzenie, narodowość jest cechą odróżniającą pokrzywdzonego od sprawcy,
- pokrzywdzony jest członkiem grupy, którą próbuje wykluczyć inna grupa współzamieszkująca osiedle, w którym doszło do popełnienia przestępstwa,

- pokrzywdzony jest członkiem mniejszości, która jest atakowana przez inne grupy,
 - pokrzywdzony i sprawca reprezentują dwie od dawna zantagonizowane grupy,
 - pokrzywdzony poprzez charakterystyczne ubranie, wygląd, język ułatwia identyfikację grupy, której jest członkiem,
 - pokrzywdzony jest znanym liderem, aktywistą bądź przedstawicielem danej grupy,
 - pokrzywdzony jest małżonkiem członka grupy prześladowanej.
- Poza wymienionymi powyżej cechami odnoszącymi się bezpośrednio do ofiar i sprawców powinny być poddane ocenie także inne czynniki i okoliczności, chociażby takie, jak czas i miejsce popełnienia przestępstwa:
- przestępstwo zostało popełnione w miejscu uczęszczanym przez członków grupy, do której należy pokrzywdzony (np. szkoła, ośrodek kultury lub klub skupiający członków danej mniejszościowej grupy),
 - przestępstwo popełniono w świątyni, synagodze lub na cmentarzu,
 - w wyniku przestępstwa doszło do zniszczenia przedmiotów kultu religijnego lub przedmiotów ważnych dla kulturowego dziedzictwa danej grupy,
 - przestępstwo popełniono w dniu o wyjątkowym znaczeniu dla sprawcy przestępstwa lub ofiary przestępstwa (np. rocznica urodzin Hitlera, święto religijne obchodzone uroczystie przez grupę, do której należy ofiara),
 - miejsce popełnienia przestępstwa już wcześniej było obiektem zaistniałych incydentów z nienawiści.

2. Identyfikacja sprawcy przestępstwa

Z analizy badań akt spraw karnych wynika, że identyfikacja sprawcy przestępstwa z reguły nie stanowi dla organów ścigania problemu, o ile dotyczy czynów, których przestępstwem bazowym są przypadki pobicia, uszkodzenia ciała czy naruszenia nietykalności cielesnej. W takiej bowiem sytuacji identyfikacja jest możliwa dzięki temu, że sprawca był znany już pokrzywdzonemu lub pokrzywdzony i świadkowie szczegółowo opisali zdarzenie i sprawcę w swoich zeznaniach.

Poważny problem stanowi natomiast identyfikacja sprawców przestępstw z nienawiści popełnionych za pośrednictwem Internetu. Pierwszym zadaniem powinno być ustalenie numeru identyfikacyjnego IP komputera, z jakiego następowało logowanie na danym forum internetowym. Po uzyskaniu tej informacji powinno się w dalszej kolejności zażądać informacji dotyczących danych osobowych i adresu właściciela komputera. W większości badanych spraw organom ścigania udawało się ustalić powyższe dane. Trudności w identyfikacji sprawcy zaczynały się jednak później, kiedy dochodziło do przesłuchania wszystkich domowników na okoliczność zamieszczenia na portalu internetowym tekstu zawierającego treść znieważającą osoby innych

grup dających się wyodrębnić ze względu na przynależność rasową, pochodzenie etniczne, narodowość lub wyznanie.

Przesłuchania te raziły niedokładnością i powierzchownością, w większości przypadków ograniczały się do przyjęcia od przesłuchiwanym osobom oświadczeń, z których wynikało, że nie zamieszczały one danego tekstu, a tekst ten mógł zostać napisany przez inne osoby, które często odwiedzają domowników. Prowadzący postępowania na ogół nie weryfikowali już tych zeznań poprzez dodatkowe pytania odnoszące się np. do danych personalnych gości odwiedzających domowników, do ustalonej daty i godziny wpisania tekstu, czasu przebywania w domu i poza nim w określone dni. Oprócz wymienionych powyżej czynności prowadzący postępowanie przygotowawcze powinien także zabezpieczyć historię korespondencji elektronicznej oraz historię przeglądania stron internetowych, a także dokonać przeszukania mieszkania w celu ewentualnego znalezienia dokumentów, czasopism lub filmów o tematyce ściśle związanej z popełnionym przestępstwem. Taki materiał dowodowy z pewnością pozwoliłby na identyfikację sprawcy przestępstwa. W niektórych przypadkach uzasadnionym jest przesłuchanie w charakterze świadków sąsiadów lub kolegów domowników na okoliczności dotyczące ich zainteresowań, ubierania, kontaktów z grupami subkulturowymi lub kibicami piłkarskimi.

Wśród badanych spraw odnotowano między innymi przypadek umieszczenia na blogu tekstu piosenki zawierającej treści faszystowskie. Postępowanie zostało umorzone, ponieważ prokurator uznał, że samo zamieszczenie na blogu tekstu przez osobę, która nie była jego autorem i nawet nie zamieściła pod nim swojego komentarza, nie wypełnia znamion przestępstwa polegającego na umyślnym propagowaniu ustroju faszystowskiego. W toku postępowania przygotowawczego nie sprawdzono jednak, czy ta sama osoba wcześniej nie zamieszczała tekstów o podobnej treści. Z zeznań innego przesłuchanego świadka wynika, że osoba ta prowadziła w przeszłości z innymi osobami na forum internetowym rozmowę, podczas której prezentowała swoje poglądy zbliżone do treści zawartej w tekście piosenki. Do tych zeznań świadka prokurator jednak nie odniósł się. Nie ocenił również zachowania pod kątem zaistnienia przestępstwa z art. 256 § 2 k.k. polegającego na posiadaniu przedmiotu, druku, utworu zawierającego wspomnianą treść w celu rozpowszechniania.

Znaczny odsetek spraw charakteryzujących się niewykrywalnością dotyczy wypisywania rasistowskich i antysemitowskich haseł na murach i elewacjach budynków. W tym przypadku decydujący wpływ na wykrycie sprawcy ma praca operacyjna policji.

W identyfikacji sprawcy przestępstwa istotną rolę mogą odegrać rezultaty badań prowadzonych w świecie nad typologią sprawców. Pomaga ona bowiem uzyskać wgląd w motywację sprawcy, na tej podstawie odszukać go

i określić prawdopodobieństwo wzrostu zagrożenia przestępstwami z nienawiści. Jack Levin, Jack McDevitt i Susan Bennett¹⁵ opisują cztery rodzaje sprawców przestępstw z nienawiści:

- sprawcy poszukujący wrażeń (stymulacji),
- sprawcy reaktywni (broniący swojej przestrzeni),
- sprawcy szukający odwetu,
- sprawcy pełniący misję.

Sprawcy poszukujący wrażeń to najczęściej młodzi mężczyźni potrzebujący akceptacji środowiska, w którym przebywają. Nie mają wytypowanej ofiary, jakkolwiek przedstawiciel grup narażonych na pokrzywdzenie może być ofiarą ich działań. Nienawiść do ofiar jest względnie powierzchowna i tymczasowa. Za miejsce przestępstwa wybierają place i osiedla, w których nie zamieszkują. Ich ataki nie są zaplanowane, często polegają na wandalizmie i profanacji.

Sprawców tego rodzaju jest najtrudniej zidentyfikować, ponieważ działają spontanicznie i nie mają wytypowanej wcześniej grupy będącej przedmiotem ataku. Wypisywane przez nich hasła najczęściej dotyczą jednocześnie kilku grup mniejszościowych. Stanowią najmniej niebezpieczną grupę. W przypadku ich identyfikacji i skazania rzadko powracają na drogę przestępstwa.

Sprawcy reaktywni mają poczucie posiadania uprawnień do swojego terytorium, praw, przywilejów, sposobu życia. Są przeciwni przyznawaniu tych samych uprawnień przedstawicielom innych grup. Zwykle nie mają kryminalnej przeszłości, ani też nie odznaczyli się fanatyczną niechęcią do jakiejś grupy. Ich działania przestępne wynikają z poczucia zagrożenia swoich praw. Za przykład może posłużyć niechęć wobec obywateli Armenii i Wietnamu, którzy handlują na bazarach i w ten sposób stanowią konkurencję dla obywateli polskich sprzedających polskie produkty. Sprawcy nie czują się winni, gdyż traktują swoje zachowanie jako właściwą reakcję na domniemane zagrożenie.

Sprawcy poszukujący odwetu reprezentują grupę, która według ich uznania doznała krzywdy bądź upokorzenia. Przestępstw „odwetowych” dokonują poza miejscem swojego zamieszkania. Tacy sprawcy stanowią poważne zagrożenie, ponieważ są zawsze zdeterminowani.

Sprawcy pełniący misję to najczęściej osoby z zaburzeniami psychicznymi, działający z motywów urojonych, posiadający ograniczone możliwości rozpoznania rzeczywistości. Swoje niepowodzenia przypisują spiskowej działalności znieprawionej grupy. Mają poczucie natychmiastowego działania, z nim – ich zdaniem – będzie za późno. Miejscem popełnienia przestępstw są obiekty, osiedla, ulice, uczęszczane przez członków znieprawionej grupy.

¹⁵ J. Levin, J. Mc Devitt, S. Bennett, *Hate and Bias Crime*, Wydawnictwo Routledge, New York 2003, rozdział 7.

Odrębny problem stanowią zorganizowane grupy prześladowcze, których liderzy zabiegają o wizerunek grupy mieszczącej się w głównym nurcie rozważań ideologicznych i działań (*mainstream*). Grupy te sprawnie posługują się nowoczesnymi technologiami w celu rozpowszechniania swoich idei. Komentują sprawy, które interesują przeciętnego obywatela, po to, aby przemycić i spopularyzować swoją filozofię nienawiści. W Polsce do takich grup należą: *Combat 18*, *Red Watch*, a nawet *ONR*. Ideologia grup prześladowczych jest otwarcie rasistowska, traktująca osoby innych grup etnicznych i zazwyczaj osoby homoseksualne jako podludzi. Grupy te przejawiają szczególną aktywność w okresach wzmożonego napływu migrantów, w okresach bezrobocia, a także wtedy, gdy dyskryminowane grupy zaczynają zabiegać o wpływy polityczne. Często sądzą, że najpoważniejszym problemem kraju jest międzynarodowy żydowski spisek, działania rządu i działania komunistów. Grupy te budują swój wizerunek w oparciu o ruch mieszczący się w nurcie aktywności politycznej jednej z istniejących partii politycznych, zakładając biura w całym kraju¹⁶.

Tabela 3. Kategorie sprawców przestępstw z nienawiści

Kategoria sprawców	Zdarzenie wywołujące atak	Motywacja	Ofiara	Miejsce przestępstwa
Sprawcy poszukujący wrażeń	Brak takiego zdarzenia	Poszukiwanie akceptacji rówieśników	Jakikolwiek przedstawiciel grup narażonych na pokrzywdzenie	Poza terytorium sprawców
Sprawcy reaktywni	Sprawcy widzą dla siebie zagrożenie (utrata miejsca pracy, przywilejów)	Ochrona przed zalewem imigrantów	Grupa postrzegana jako zagrożenie	Miejsce zamieszkania, pracy sprawcy
Sprawcy poszukujący odwetu	Domniemane lub rzeczywiste zaatakowanie przez grupę mniejszościową	Odwet za doznane krzywdy	Członek grupy, która zaatakowała	Poza terytorium własnej grupy
Sprawcy pełniący misję	brak	Sprawca sądzi, że jego powołaniem jest uwolnić świat od zła	Członkowie grupy, której przypisuje swe niepowodzenia	Miejsce przebywania członków zniechęconej grupy

Identyfikacja sprawców przestępstw z nienawiści powinna odbywać się przy współpracy ze stowarzyszeniem „NIGDY WIĘCEJ” i specjalnym zespo-

¹⁶ A. Lipowska-Teutsch, E. Ryłko, *Przemoc motywowana uprzedzeniami. Przestępstwa z nienawiści*, Towarzystwo Interwencji Kryzysowej, Kraków 2007, s. 123–124.

tem powołanym do walki z rasizmem i przestępstwami popełnianymi z pobudek ksenofobicznych, funkcjonującym w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji. Oba podmioty monitorują – przede wszystkim w Internecie – wszelkie przypadki noszące znamiona przestępstw motywowanych nienawiścią. MSWiA dysponuje nawet tzw. mapą przestępstw, która ułatwia wytypowanie potencjalnych sprawców tego rodzaju czynów zabronionych.

3. Przesłuchanie pokrzywdzonego

Przesłuchujący powinien mieć świadomość tego, że ofiary przestępstw z nienawiści doznają szczególnego urazu psychicznego. Silny uraz emocjonalny spowodowany jest tym, że ofiara została wybrana ze względu na jedną z najważniejszych, niepodlegających zmianie cech swojej tożsamości. Towarzyszy temu pokrzywdzeniu: zwiększone poczucie lęku, poczucie zagrożenia kolejnym, podobnym atakiem, utrata zaufania do innych członków grupy, z której wywodzi się sprawca.

Prowadzący postępowanie przygotowawcze powinien utrzymywać kontakt z pokrzywdzonym. W toku postępowania nie powinny również zmieniać się osoby przeprowadzające czynności procesowe z udziałem pokrzywdzonego. Relacje pomiędzy prowadzącym postępowanie a pokrzywdzonym powinny być oparte na wzajemnym zaufaniu. Jest to o tyle ważne, że ofiary tego rodzaju przestępstw narażone są na pokrzywdzenie wtórne, związane z poczuciem odrzucenia, jakiego doświadczają, gdy nie otrzymują adekwatnego wsparcia ze strony organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości¹⁷.

Zarówno osoba przesłuchująca pokrzywdzonego, jak i tłumacz powinni podczas czynności procesowych uwzględniać bariery i różnice kulturowe. Dlatego przed przesłuchaniem uzasadnionym byłoby zorganizowanie krótkiego spotkania z tłumaczem, orientującym się w zwyczajach i zachowaniach kulturowych danej grupy narodowej, etnicznej lub wyznaniowej, z której pochodzi pokrzywdzony, w celu ustalenia sposobu i formy przesłuchania. Ponadto, w przypadku uzasadnionej obawy użycia przemocy lub groźby bezprawnej wobec pokrzywdzonego lub osoby najbliższej w związku z jego czynnościami prokurator powinien – na podstawie art. 191 § 3 k.p.k. – rozważyć możliwość zastrzeżenia danych dotyczących miejsca zamieszkania do wyłącznej wiadomości dla siebie. W szczególnych przypadkach prokurator nadzorujący lub prowadzący postępowanie przygotowawcze powinien rozważyć wystąpienie do właściwego miejscowo komendanta wojewódzkiego policji z wnioskiem o objęcie ochroną pokrzywdzonego i jego najbliższych członków rodziny na podstawie zarządzenia poufnego PF 810 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 lipca 2005 r.

¹⁷ A. Lipowska-Teutsch, M. Serkowska, Postępowanie policji wobec przestępstw z nienawiści, (w:) *Przemoc motywowana uprzedzeniami...*, *op. cit.*, s. 106–107.

Profesjonalne przesłuchanie powinno być całkowicie wolne od jakichkolwiek osobistych opinii na temat zachowania ofiary, jej stylu życia czy kultury. Mówiąc o grupach mniejszościowych należy używać prawidłowej terminologii i mieć na uwadze, że pokrzywdzony może się poczuć urażony zakwalifikowaniem go do grupy, z którą się nie utożsamia.

Przesłuchanie pokrzywdzonego powinno zmierzać do uzyskania odpowiedzi na następujące pytania:

- jak doszło do incydentu (łącznie z jego szczegółowym opisem),
- co sprawca wypowiadał tuż przed, w trakcie lub po dokonaniu czynu zabronionego,
- czy pokrzywdzony wie, w jaki sposób został wybrany jako cel ataku,
- jak wyglądał sprawca (z uwzględnieniem ubrania, tatuaży, symboli identyfikujących go z grupą przejawiającą nienawiść do określonej grupy mniejszościowej),
- jak długo pokrzywdzony mieszka w danej dzielnicy i czy w przeszłości dochodziło do podobnych incydentów w tej okolicy,
- czy podejmował ostatnio jakieś działania publiczne, które mogły mieć wpływ na to, że został wybrany jako ofiara przestępstwa,
- czy w przeszłości otrzymywał jakieś listy bądź informacje drogą elektroniczną zawierające groźby lub treść znieważającą go lub osoby mu najbliższe,
- czy w przeszłości był już ofiarą przestępstwa z nienawiści?

Uzyskanie odpowiedzi na powyższe pytania pozwoli na ustalenie, czy mieliśmy do czynienia z przestępstwem z nienawiści, a także może ułatwić identyfikację jego sprawców.

4. Przesłuchanie podejrzanego

Przed przesłuchaniem podejrzanego przesłuchujący powinien przewidzieć różne warianty przyjętej przez niego linii obrony. Podejrzanym może bowiem zaprzeczyć swojemu udziałowi w jakimkolwiek przestępstwie, może przyznać się do popełnienia czynu w postaci umieszczenia na forum internetowym tekstu, ale oświadczy, że nie jest to jego tekst autorski, lub oświadczy, że popełniając dany czyn nie kierował się nienawiścią do grupy mniejszościowej, z której pochodzi pokrzywdzony.

W związku z tym podejrzanego powinno się skłonić do oceny swoich uczuć w stosunku do osób z grup mniejszościowych i tym samym do ujawnienia swoich motywów opartych na uprzedzeniach. Przesłuchanie powinno zmierzać do uzyskania odpowiedzi na następujące pytania:

- jakie jest zdanie podejrzanego na temat osób z grupy, do której należy ofiara,
- jaki jest stosunek podejrzanego do ofiary,
- co było przyczyną zachowania podejrzanego,

– czy podejrzany byłby w stanie zaakceptować bliskie sąsiedztwo osób wywodzących się z tej samej grupy, którą reprezentuje pokrzywdzony?

W przypadku posiadania przez podejrzanego emblematów, tatuaży, napisów na odzieży, powinno się skierować do niego pytania o ich znaczenie i symbolikę. Jednocześnie powinno nastąpić zabezpieczenie tych dowodów chociażby poprzez ich sfotografowanie.

W zależności od charakteru czynu, czynność przesłuchania podejrzanego może zostać skorelowana z przeszukaniem jego mieszkania oraz zabezpieczeniem komputera w celu ewentualnego znalezienia rzeczy mogących świadczyć o wyraźnie określonym stosunku do określonej grupy mniejszościowej (tzw. dowody „języka nienawiści”).

5. Aktywność w poszukiwaniu dowodów i właściwa ocena prawno-karna zachowania

Przeprowadzona w Departamencie Postępowania Przygotowawczego Prokuratury Generalnej analiza wybranych postępowań przygotowawczych skłania do wniosku, że funkcjonariusze policji i prokuratorzy nie podejmują zdecydowanych działań koncentrujących się na poszukiwaniu dowodów. Takim przykładem była sprawa dotycząca znieważenia publicznego na forum internetowym piłkarza pochodzącego z jednego z krajów afrykańskich. W sprawie tej nie udało się ustalić sprawcy przestępstwa, choć zidentyfikowano komputer i dane personalne osób korzystających z niego. Ograniczono się tylko do przesłuchania domowników, którzy zaprzeczyli, aby umieszczali wpisy na forum. Z analizy protokołów wynika, że przesłuchania były powierzchowne, zawierały wyłącznie swobodną i krótką wypowiedź świadków, a przesłuchujący nie skierował żadnych pytań odnoszących się do daty i godziny wpisu, godzin przebywania w domu i poza domem w określonych dniach tygodnia, danych personalnych osób, które mogły ewentualnie gościć w danym mieszkaniu itp. Nie zabezpieczono ponadto historii przeglądania stron internetowych i historii korespondencji. Przy takiej pasywności prowadzonego postępowania trudno było zweryfikować złożone przez świadków zeznania.

Krytycznie należy też ocenić takie sytuacje, kiedy w sprawach dotyczących znieważenia publicznego lub nawoływania do nienawiści na tle różnic rasistowskich, narodowościowych i wyznaniowych za pośrednictwem Internetu prowadzący postępowanie poprzestaje na przyjęciu od ustalonego sprawcy wpisu tłumaczenia, że nie jest on autorem tekstu, lecz tylko skopiował wypowiedź ze strony internetowej, sam natomiast nie prezentuje takich poglądów. Tymczasem przegląd wcześniejszej korespondencji elektronicznej prowadzonej przez tę osobę może przeczyć prezentowanej przez niego linii obrony. Tak było w jednej ze spraw, gdzie zupełnie zignorowano zeznania składającego zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa, który

poinformował, że sprawca wpisu na portalu internetowym już wcześniej pisał własne komentarze na temat osób pochodzenia żydowskiego.

Innym przykładem słabej aktywności organów ścigania przy weryfikacji dowodów była sprawa dotycząca wywieszenia na balkonie flagi ze swastyką. Ustalony właściciel mieszkania oświadczył, że „jest kolekcjonerem i flagę wywiesił po wypraniu, żeby szybciej wyschła”. Poprzestając na przyjęciu takiego oświadczenia, zdecydowano się na odmowę wszczęcia postępowania przygotowawczego. W tej sytuacji należało wszcząć postępowanie, gdyż dopiero czynności procesowe mogłyby zweryfikować poczynione wstępnie ustalenia, oparte jedynie na wypowiedzi właściciela mieszkania.

Analiza wybranych spraw uwidoczniała również pewne problemy prokuratorów dotyczące niewłaściwej oceny zachowania sprawców w kategoriach karno-prawnych. Potwierdzeniem tej tezy było dochodzenie dotyczące umieszczenia na stronie internetowej „Nasza klasa” w galerii zdjęć flagi nazistowskiej ze swastyką. Autor postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego bezzasadnie uznał, że zachowanie to nie miało charakteru publicznego, ponieważ dostęp do portalu był dostępny dopiero po zalogowaniu. Taka interpretacja pozostaje w sprzeczności z orzecnictwem i poglądami doktryny.

Nie zasługuje również na akceptację decyzja o umorzeniu postępowania przygotowawczego w sprawie dotyczącej umieszczenia na elewacjach budynków napisów znieważających ludność żydowską. Zidentyfikowani sprawcy wyjaśnili, że adresatem pozostawionych haseł nie jest ludność żydowska, lecz kibice zantagonizowanego klubu piłkarskiego. Argument ten posłużył prokuratorowi nadzorującemu postępowanie jako podstawa do umorzenia postępowania przygotowawczego wobec braku ustawowych znamion czynu zabronionego.

Odrębny problem natury obiektywnej stanowią sprawy dotyczące znieważzeń publicznych i nawoływania do nienawiści za pośrednictwem stron internetowych, których właścicielami są firmy z siedzibą w USA. Międzynarodowa pomoc prawna w takich przypadkach okazuje się nieskuteczna, gdyż wobec zapisów Pierwszej Poprawki do Konstytucji USA, gwarantującej wolność słowa, Departament Sprawiedliwości USA odmawia realizacji wniosków o pomoc prawną w tego rodzaju sprawach.

Offences committed for racist and xenophobic reasons

Abstract

This paper describes Polish legal regulations and international laws governing offences that are motivated by racism and xenophobia, and are referred to as "hate crimes" within the OSCE. Herein described are also the scale of such offences, this established based on research on criminal cases closed in 2010, and methodological tips for prosecutors as regards pre-trial proceedings.